

Педагогічні науки

УДК 378.1:34

Шліхта Анна Вікторівна

кандидат педагогічних наук, викладач

Рівненський економіко-гуманітарний та інженерний коледж

Шлихта Анна Викторовна

кандидат педагогических наук, преподаватель

Ровенский экономико-гуманитарный и инженерный колледж

Shlikhta Anna

Candidate of Pedagogic, Lecturer

Rivne Economic-Humanitarian and Engineering College

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ З
ПРАВознавства ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ МЛАДШИХ СПЕЦІАЛІСТОВ ПО
ПРАВОВЕДЕННЮ СРЕДСТВАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ
PREPARATION OF FUTURE JUNIOR SPECIALISTS IN LAW BY
MEANS OF INTERACTIVE TECHNOLOGIES**

Анотація. Професійна підготовка та практична діяльність фахівців тісно пов'язані та взаємообумовлені. Від рівня професійної підготовки спеціаліста залежить ефективність здійснення трудових функцій такою особою. У свою чергу, професійна підготовка має забезпечувати формування необхідних компетентностей майбутніх юристів. В протилежному випадку мета - підготовка висококваліфікованих фахівців - досягатися не буде. Засобом досягнення цієї мети є інтерактивні технології, які необхідно застосовувати в освітньому процесі. У статті пропонується аналіз таких засобів: ділова гра, аналіз виробничих ситуацій,

моделювання та алгоритмізація, конструювання виробничих завдань.

Зазначено, що у сфері юридичної освіти студенту, майбутньому юристу важливо опанувати комплексом специфічних для правової діяльності професійних умінь, знань, здібностей, початкового досвіду, тобто бути компетентним у здійсненні юридичної діяльності. Висока якість інструментальних компетентностей дозволяє юристу вирішувати різні казусні ситуації, виробляє позитивний досвід діяльності. Інструментальні компетентності майбутніх юристів можна представити у вигляді сукупності знань, умінь, навичок, здібностей, необхідних і достатніх для вирішення правових питань з урахуванням законодавства і застосування правових норм у процесі професійної юридичної діяльності. Зміст інструментальних компетентностей майбутніх юристів виражається в комплексі юридично значимих дій у процесі здійснення професійної діяльності, вироблених знаннями, вміннями та навичками. Навчальні ділові ігри є ефективним засобом формування інструментальних компетентностей майбутніх юристів у системі вищої професійної освіти за умови, що їх зміст визначається відповідно до професійних компетентностей.

Ключові слова: *інтерактивні технології, ділова гра, технології аналізу виробничих ситуацій, моделювання професійної діяльності, алгоритмізація «занурення» у професійну діяльність, конструювання процесу вирішення ситуаційних виробничих завдань.*

Анотація. *Профессиональная подготовка и практическая деятельность специалистов тесно связаны и взаимообусловлены. От уровня профессиональной подготовки специалиста зависит эффективность осуществления трудовых функций таким лицом. В свою очередь, профессиональная подготовка должна обеспечивать формирование необходимых компетенций будущих юристов. В противном*

случае цель - подготовка высококвалифицированных специалистов - достигаться не будет. Средством достижения этой цели является интерактивные технологии, которые необходимо применять в образовательном процессе. В статье предлагается анализ таких средств: деловая игра, анализ производственных ситуаций, моделирование и алгоритмизация, конструирование производственных задач.

Отмечено, что в сфере юридического образования студенту, будущему юристу, важно овладеть комплексом специфических для правовой деятельности профессиональных умений, знаний, способностей, начального опыта, то есть быть компетентным в осуществлении юридической деятельности. Высокое качество инструментальных компетенций позволяет юристу решать различные казусные ситуации, производит положительный опыт деятельности. Инструментальные компетентности будущих юристов можно представить в виде совокупности знаний, умений, навыков, способностей, необходимых и достаточных для решения правовых вопросов с учетом законодательства и применения правовых норм в процессе профессиональной юридической деятельности. Содержание инструментальных компетенций будущих юристов выражается в комплексе юридически значимых действий в процессе осуществления профессиональной деятельности, производимых знаниями, умениями и навыками. Учебные деловые игры являются эффективным средством формирования инструментальных компетенций будущих юристов в системе высшего профессионального образования при условии, что их содержание определяется в соответствии с профессиональными компетентностями.

Ключевые слова: *интерактивные технологии, деловая игра, технологии анализа производственных ситуаций, моделирование профессиональной деятельности, алгоритмизация «погружения» в*

профессиональную деятельность, конструирования процесса решения ситуационных производственных задач.

Summary. *The professional training and professional's practical activities are closely related and interdependent. The effectiveness of the work depends on the level of professional training of such a person. In turn, professional training should ensure the formation of the necessary competencies of future lawyers. Otherwise, the goal - the training of highly qualified specialists - will not be achieved. The means to achieve this are interactive technologies that need to be applied in the learning process. The article offers an analysis of such tools as: business game, analysis of work situations, modeling, algorithmization and design of production tasks.*

It is stated that in the sphere of legal education, it is important for the future lawyer to acquire a complex of specific professional skills, knowledge, abilities, initial experience, that is, to be competent in performing legal activity. High quality of instrumental competences allows the lawyer to solve various case situations, produces a positive experience. Instrumental competencies of future lawyers can be represented in the form of a set of knowledge, skills, abilities, necessary and sufficient to resolve legal issues in the light of the law (current and invalid), formed court practice, and application of legal rules in the process of professional legal activity. The content of the future lawyer's instrumental competencies is expressed in the complex of legally significant actions in the process of professional activity, produced by knowledge, skills and skills.

Educational business games are an effective means of forming the instrumental competencies of future lawyers in the higher professional education system, in case that their content is determined in accordance with the cultural and professional competences.

Key words: *interactive technologies, business game, technologies of analysis of work situations, modeling of professional activity, algorithmization of*

"immersion" in professional activity, construction of process of solving situational work problems.

Інтеграція України в європейський освітній простір, нові вимоги до працевлаштування випускників-юристів потребують не тільки організаційно-структурних змін у їхній підготовці, а й насамперед чіткого визначення педагогічної системи формування необхідних компетентностей сучасного фахівця, що у свою чергу засвідчує необхідність модернізації змісту вищої юридичної освіти. Зміни у підготовці майбутніх юристів вимагає сучасний рівень розвитку суспільства, а зокрема, розробку та впровадження у навчальний процес нових освітніх технологій, спрямованих на активну практичну діяльність, що дасть змогу у майбутньому ефективно застосовувати набуті знання та вміння у професійній юридичній сфері. В якості засобів, які реалізують такий підхід до навчання, дедалі більшого поширення набувають освітньо-діяльнісні технології. Їх побудова відображає логіку практичної діяльності, а тому вони є ефективним засобом засвоєння знань, формування необхідних компетентностей майбутнього юриста. Серед компетентностей, якими повинні володіти майбутні юристи, на основі проведених досліджень та власного досвіту, основне місце займають інструментальні компетентності, оскільки вони ідентифікуються з пізнавальними, комунікативними, методологічними та технологічними вміннями студентів, що сприяє формуванню високопрофесійного фахівця в галузі права.

Дослідженню оптимізації процесу навчання та підвищення його ефективності за допомогою методів активного навчання присвячено ряд наукових праць з педагогіки. Пошук ефективних шляхів удосконалення навчального процесу здійснювали Л.С. Виготський, А.А. Вербицький, В.М. Вергасов, В.В. Давидов, Н.В. Кузьмина та ін. Теоретичні питання активізації пізнавальної діяльності студентів висвітлені у працях О.О. Вербицького,

В.М. Вергасова та ін. Особливості та методика формування компетентностей знайшли своє відображення в роботах І. О. Зимньої, Г. Х. Яворської, Ю.В. Пелеха, С.С. Якубовської, М.М. Козяра та ін. Теоретико-педагогічні та психологічні основи формування професійних компетенцій юристів отримали своє висвітлення в роботах С.Я. Казанцева, О.Ю. Рибаківа, А.М. Столяренко, Б.Н. Топорніна та ін.

Проблема використання освітньо-діяльнісних технологій та їх вплив на формування компетентностей майбутнього юриста є на даний час недостатньо дослідженою. Окремі питання щодо їх використання у підготовці юристів порушувалися в статтях та наукових працях В.А. Васильєва, К.Ю. Винокурова, Ю.Є. Винокурова, Н.В. Григор'євої, В.В. Молдаван, О.П. Калити, Н.В. Кожем'яко та ін.

Освітньо-діяльнісні технології навчання передбачають такий відбір і застосування в навчальному процесі форм, методів, прийомів і засобів навчання, а також такої організації контролю і самоконтролю власної діяльності, які дозволили б домогтися найбільш ефективних результатів навчання. Ефективність навчання, як правило, виражається в економії часу для досягнення одного і того ж результату (якості). Тому під час оцінки ефективності технологій навчання вимірюють, скільки часу потрібно для основної частини студентів, щоб виконати ту чи іншу роботу за реалізації єдиних вимог.

Завданням сучасних педагогів щодо впровадження діяльних технологій навчання є пошук і реалізація найбільш раціональних методів, прийомів, засобів навчання та контролю його результатів; вимоги до якості виконуваних робіт (критеріїв якості), які в систематизованому вигляді могли б підвищити рівень підготовки випускника до майбутньої професійної діяльності.

Серед вітчизняних і зарубіжних вчених ведеться інтенсивне вивчення й впровадження елементів освітньо-діялісних технологій. Існує у

педагогіці традиційна класифікація технологій навчання: пояснювальнo-ілюстративне навчання; проблемне навчання; програмоване навчання; диференційоване навчання [1, с. 113].

Нова парадигма розвитку освіти в Україні на початку XXI ст. змусила вчених (К. Баханов, О. Пометун, Г. Фрейман., П. Мороз, О. Охредько та ін..) переглянути традиційне навчання і ввести корективи до впровадження у навчальний процес технологій навчання. На перше місце стали висувати інноваційні технології, серед яких: технологія групової навчальної діяльності; технологія розвивального навчання; технологія формування творчої особистості; технологія навчання як дослідження; модульно-рейтингове навчання; нові інформаційні технології; інтерактивні технології навчання; технологія ігрової діяльності [2, с. 98].

На основі аналізу підходів до класифікацій технологій навчання ми пропонуємо серед інноваційних технологій виділити ті, які безпосередньо відповідають за активну діяльність студентів, чим забезпечують їхню ефективну професійну підготовку, а саме: ділові ігри; технологія аналізу виробничих ситуацій; конструювання процесу вирішення ситуаційних виробничих завдань; алгоритмізація «занурення» у професійну діяльність (у різних варіантах); моделювання професійної діяльності в навчальному процесі; побудова контекстного навчання у «заданому» середовищі [3].

Специфічною особливістю *ділової гри*, на відміну від інших технологій, є її різноплановість: з одного боку, гравець здійснює реальну діяльність, що пов'язана з розв'язанням конкретних навчальних задач, з іншого – ця діяльність має умовний характер, що допомагає відсторонитися від реальної ситуації з її відповідальністю, бути досить вільним, розкутим, виступаючи у певній ролі та знімаючи ті психологічні тиски, які заважають проявляти свої здібності та можливості. Саме різноманітність гри забезпечує її розвивальний характер і робить ігрову навчальну діяльність емоційно привабливою.

До практичних переваг ділової гри у професійній підготовці юристів належить те, що їй притаманні ряд завдань, спрямованих на активізацію всієї аудиторії. Технологія ділової гри має такі особливості: вимушеною активізацією мислення (вимушеною активністю). Суть цієї особливості в тому, що той, хто навчається (студент, слухач), змушений бути активним незалежно від того, бажає він цього чи ні; тривалим часом залучення тих, хто навчається, у навчальний процес. Отже, активність має не короткочасний, не епізодичний характер: період активної роботи тих, хто навчається, зіставляється з періодом активної діяльності того, хто навчає, - викладача, навчальної машини; самостійним творчим виробленням рішень тих, хто навчається, підвищеним ступенем мотивації й емоційності [4, с. 138].

Ділова гра є відтворенням діяльності учасників суспільних відносин, ігрове моделювання правовідносин. Метою проведення ділової гри є набуття студентами-юристами в умовах найбільш наближених до майбутньої практичної діяльності, навичок роботи з громадянами, посадовими особами та організаціями під час вирішення різноманітних життєвих ситуацій, а також з нормативно-правовими актами та іншими документами. Вона допомагає викладачу не тільки урізноманітнити навчання, а й організувати процес розумного розвитку студента. Використання гри дає можливість не тільки нейтралізувати зверхність, докучливість викладача, стимулювати позитивні емоції, а й створює атмосферу здорового змагання, що спонукає студента не просто механічно згадувати відоме, а й мобілізувати всі свої знання, думати, добираючи відповідне, зіставляти та оцінювати [5, с. 39].

Організовуючи і проводячи ділові ігри, не слід забувати, що головне їх призначення не заповнювати вільний час, а сприяти реалізації певних виховних та освітніх завдань. Під час підготовки і проведення ігор студенти-юристи мають мобілізувати свої знання, звертатися до позапрограмного

матеріалу. Пізнавальна роль ділових ігор, творчий характер їх сприяють формуванню у студентів цілісного уявлення про ту чи іншу юридичну ситуацію, допомагають накопичувати матеріал для характеристики різноманітних подій, засвоювати важливі правничі поняття. Важко переоцінити роль ділових ігор у процесі повторення пройденого. Одні і ті ж імена, поняття, явища та факти студент зустрічає у двох-трьох іграх, вони змушують його згадувати і пов'язувати їх з чимось іншим, відомішим, порівнювати, зіставляти, виявляти спільне і розбіжності [6, с. 25.].

Аналізуючи функціональні можливості ігрової діяльності для майбутніх юристів, звертаємо увагу на її можливості, а саме - стимуляції творчих процесів їхньої діяльності, сприяє зняттю напруги, втоми, створює сприятливу атмосферу навчальної діяльності, активізує її. Під час гри студенти самостійно оволодівають знаннями та вміннями, у них формуються професійно значущі якості особистості.

Ділова гра допомагає студентам у легкій формі ознайомитись із основними способами вивчення будь-якого навчального предмета, зростає швидкість навчання, оптимізується творча діяльність педагога (він може самостійно змінювати умови гри, брати участь в ній), що дає можливість широко використовувати сучасні інформаційні технології. Вона виступає як специфічна форма пізнання, яка завжди спрямована в майбутнє, бо в ній моделюються якості життєві ситуації, необхідні особистості для виконання соціальних, професійних, творчих функцій [7, с. 33].

У ділових іграх процес навчання приймає інші, незвичайні форми навчання, які включають політ фантазії, самостійний пошук, новий погляд на звичайні ситуації, переосмислення фактів. Гра створює атмосферу здорового змагання, змушує по-новому використовувати накопичені знання і застосовувати їх не тільки механічно, але й відповідно до ігрових обставин.

У процесі навчання ділова гра використовується для розв'язання комплексних завдань засвоєння нового та закріплення вивченого матеріалу,

розвитку творчих здібностей, формування загальнонавчальних умінь, дає можливість студентам зрозуміти і засвоїти навчальний матеріал з різних позицій.

Досвід педагогів свідчить, що ігрові технології допомагають студентам стати розкутішими, в них з'являється впевненість у собі. Потрапляючи в ситуації реального життя, ситуації успіху, які створюються з допомогою ігрових технологій, майбутні юристи краще засвоюють матеріал різної складності [8].

Більшості навчальним діловим іграм, вважає С.О. Шмаков, притаманні такі риси: вільна розвивальна діяльність, яка відбувається лише за бажанням дитини, заради задоволення від самого процесу діяльності, а не лише від результату (процедурне задоволення); творчий, значною мірою імпровізований, дуже активний характер цієї діяльності («поле творчості»); емоційна піднесеність діяльності, суперництво, змагальність, конкуренція тощо (чуттєва природа гри, «емоційне напруження»); наявність прямих чи опосередкованих правил, що відображають зміст гри, логічну і тимчасову послідовність її розвитку [9, с. 14]

На думку Г.К. Селевко, ділова гра має чітко визначену мету навчання і відповідний їй педагогічний результат, які можуть бути обґрунтовані, чітко сформульовані і характеризуються навчально – пізнавальною спрямованістю. Реалізація ігрових прийомів та ситуацій на занятті відбувається завдяки таким засадам: мета ставиться перед студентами у формі ігрового завдання; навчальна діяльність підпорядковується правилам гри; навчальний матеріал використовується як засіб навчальної діяльності; у навчальну діяльність вводиться елемент змагання, який переводить дидактичне завдання в ігрове; успішне виконання дидактичного завдання пов'язане з ігровим результатом [10, с. 11].

На думку О. Салати, кожна навчальна ділова гра повинна мати такі ознаки: чітко поставлену мету навчання та виховання; залучення всіх

студентів; керування викладачем ходу гри; поєднання індивідуальної та колективної роботи; ведення підсумків та оцінювання, яке теж можна провести у формі гри [10, с. 32].

Дещо інші ознаки ділової гри виділяє Й. Хейзинга: умовний характер (відділяє гру від унітарної дійсності); добровільна участь (гра під примусом - уже не гра, а виконання певних дій); обмеженість (часовими, просторовими, матеріальними та іншими рамками); невизначеність (розвиток і результати гри часто програмовані, але не визначені, оскільки залежать від змінних факторів – учасників, часу, простору тощо); емоційність (тільки зацікавлена людина стане учасником гри, що надає грі емоційне забарвлення) [11, с. 68].

Основні переваги ділової гри М.І. Воровка визначає тим, що вони зміщують акцент з системи знань на систему формування навичок, умінь, способів поведінки, тобто на значущу діяльність для конкретної професії. Ділові ігри є колективним методом навчання за допомогою якого формуються навички співробітництва під час прийняття рішень.

Недоліки ділових ігор спричинені тим, що учасники знаходяться в умовах уявної ситуації, виконують уявні дії. У такому випадку їх поведінка ефективна лише тоді, якщо студенти добре володіють матеріалом і специфікою реальної дійсності. У процесі гри можуть виникати конфлікти думок та інтересів [12, с. 9].

Складність використання ділових ігор у професійній підготовці майбутніх юристів полягає у специфічності завдань, які ставляться перед студентами: перетілитися в адвоката чи суддю, нотаріуса чи прокурора тощо, які шукають відповіді на судову ситуацію, намагаються довести, підтвердити або спростувати її. Власний досвід студента ще не дає змоги виконати подібне завдання інтуїтивно, спираючись на практичні знання законів. Часто заважають розбіжності у трактуванні кваліфікації виду злочину, змінах у законодавстві і власне сприйняття ситуації студентом.

Тому, перш ніж запропонувати студентові взяти участь у діловій грі, треба створити своєрідний «архів» чи «банк даних, доказів», у якому була б зібрана значна кількість матеріалів, свідчень, часом суперечливих і протилежних суджень, бо саме вони допомагають студенту виробити власну позицію, обрати те, що відповідає його особистості, щоб потім переконати в істинності своєї точки зору одногрупників.

Досліджуючи зміст і методику проведення ділових ігор, О. Парубок стверджує, що лише за певних дидактичних умов вони сприятимуть вдосконаленню професійної підготовки фахівців, а саме – моделюванню гри за допомогою предметного і соціального контексту, змісту та форм майбутньої діяльності. У випадку переваги професійно-предметного контенту гра стає одноплановою і переходить у складний тренажер. Якість гри втрачається, коли викладач акцентує увагу студентів виключно на ігрових діях, що перетворює її у розвагу [13, с. 4].

Аналіз ділових ігор у підготовці юристів дає можливість стверджувати, що їй необхідно віднести основне місце у системі освітньо-діяльнісних технологій. Дане припущення доведемо на основі характеристики особливостей інших пропонованих технологій.

Сутність технології аналізу виробничих ситуацій полягає в умінні студентів-юристів аналізувати, оцінювати ситуацію і на основі цього аналізу приймати правильне рішення. Студентам пропонується виробнича ситуація, в якій охарактеризовані умови і дії її учасників. Майбутні юристи повинні оцінити, чи правильно діяли учасники події, дати аналіз і аргументований висновок. Ситуація може бути представлена у формі усного опису, показу кінофрагменту, розігрування ролей окремими студентами [14, с. 67].

Під час використання даної технології викладач звертає увагу студентів на наступне: уявне сприйняття ситуації, пошук аналогів у власному досвіді; виокремлення основних елементів ситуації; порівняння

кожного елемента з нормативними вимогами; оцінку взаємозв'язку елементів і оцінку їх сукупності; визначення дій в даній ситуації [3].

Аналіз виробничих ситуацій може виконуватися на практичних заняттях, у процесі практики під час вирішення комплексних виробничих завдань. Основним дидактичним матеріалом для аналізу виробничих ситуацій є їх словесні описи. Ситуації можуть бути представлені у вигляді креслень, планів, схем, документів із закладеними в них помилками, у виявленні яких і полягає аналіз ситуації. Замість опису ситуації її можна продемонструвати у вигляді відеофрагментів фільму (один із варіантів - фрагмент кінофільму без супроводу тексту) [15, с. 51]. Виробнича ситуація повинна бути представлена так, щоб студент міг виділити її складові елементи, порівняти та співставити їх.

Отже, технологія аналізу виробничих ситуацій впроваджується в навчальний процес підготовки майбутніх юристів за допомогою ігрових елементів, що посилює її ефективність і доводить пріоритетну роль технології ділової гри.

Моделювання професійної діяльності – це процес відображення її у змісті навчання, що забезпечує в студентів розвиток умінь під час навчання опанувати способами (діями, операціями) професійної діяльності. Моделювання вимагає системного розгляду, з одного боку - професійної діяльності, до якої готують майбутніх юристів (модель діяльності), з іншого - змісту освіти і навчання (модель підготовки). Суть її полягає в тому, що студенти відтворюють професійну діяльність у процесі навчання в спеціально створених умовах, коли ця діяльність носить умовно професійний характер, а під час виконання дій та операцій відображаються лише найбільш істотні її риси. А. Вербицький називає цю діяльність «квазіпрофесійною», вона є перехідною від навчальної до професійної; студенти не виконують власне професійну діяльність, а імітують її [16, с. 56]. Відсутність під час навчання логічних і практичних взаємозв'язків між

набутими вміннями не дозволяє студентам ефективно використовувати їх у процесі праці.

Таке становище змушує педагогів шукати форми занять і методи навчання, спрямовані на практичне ознайомлення з цілісною професійною діяльністю і придбання студентами не тільки елементарних, але і складних (комплексних) професійних умінь, а також на формування професійнозначущих якостей особистості. Це означає, що для навчальних цілей слід використовувати не реальну професійну діяльність, а спрощений варіант, який зберігає її основні риси, тобто модель, а це можливо лише у створенні ігрового середовища та впровадженні ігрових форм і методів [8].

Моделюючи життєві ситуації за допомогою гри під час підготовки майбутніх юристів, викладач допомагає студентам відчувати себе у ролі судді, прокурора, експерта, потерпілого, таким чином, наближаючи навчання до реальності, вимагаючи від майбутніх юристів взаємодії, ініціативності. Отже ігри дають змогу розвиватися таким професійним якостям майбутньої юридичної професії як: здатності працювати в команді; брати на себе відповідальність під час вирішення поставлених задач; проявляти ініціативу; самостійно виявляти проблеми та знаходити шляхи їх вирішення; аналізувати ситуацію, застосовуючи набуті раніше знання; розвивати взаєморозуміння між учасниками гри [17, с. 56].

Таким чином, процес моделювання неможливий без використання елементів гри, адже ці елементи – його основа. Ця теорема ще раз доводить вагому особливість і різноплановість ігрової технології у підготовці юристів.

Алгоритмізація «занурення» у професійну діяльність – це навчання з елементами релаксації, навіювання та гри [18, с. 51]. Спираючись на власний досвід вважаємо, що під час підготовки майбутніх юристів дану технологію можна використовувати у різних її моделях, а саме: «занурення» в порівняння, міжпредметні занурення (А. Тубельский). Наприклад, під час

вивчення теми «Судово-медична експертиза» з курсу «Судова медицина та психіатрія» можна провести міжпредметне «занурення» в історію, а саме: у Стародавній Рим, коли було вбито Юлія Цезаря та розглянути той факт, що за допомогою експертизи було встановлено причину смерті імператора, адже смертельним був останній удар, нанесений Брутом; виїзні «занурення» (А. Остапенко, Л. Снегурова). У підготовці юристів – це виїзди на відкриті судові засідання, на місця скоєння злочину тощо.; «занурення» в образ (С. Терскова, Є. Шубіна). Наприклад, в образ судді, прокурора, нотаріуса тощо [3].

На думку Р. Грановської технологія «занурення» спирається на три принципи: задоволення і релаксацію на заняттях, єдність свідомого і підсвідомого, двосторонній зв'язок у процесі навчання [19].

Завданням викладача, який працює в системі занурення під час професійної підготовки майбутніх юристів, є створення чітко структурованого навчального середовища, розробка навчальних матеріалів, що допомагали б студентам розуміти навчальний матеріал з тієї чи іншої дисципліни. Всі навчальні стратегії, які викладач реалізує за умов впровадження будь-якої моделі занурення у процес підготовки юристів, містять чотири основні цілі: робити вхідну інформацію зрозумілою для студентів; створити можливості для використання необхідної нормативно-правової та архівної інформації; забезпечити логічність та чітку послідовність подачі навчального матеріалу; розробити систему конструктивного зворотного зв'язку.

Під час організації занурення викладачеві треба звернути особливу увагу на формування у студентів дієвих мотивів навчання: інтересу до предмета, уявлення, що цей предмет необхідний, має важливе прикладне значення тощо. Індивідуальні заняття чергуються з колективними, репродуктивні – з творчими. У різних видах діяльності беруть участь всі аналізатори людини, відбувається гармонійний розвиток органів чуття. На

заняттях використовується допомога встигаючих студентів [20, с. 147]. Отже, технологія «занурення» у підготовці юристів в основі свої побудови містить ігрову діяльність, що дає підстави знову стверджувати про вагомість ділових ігор у професійній підготовці майбутніх юристів.

Конструювання процесу вирішення ситуаційних виробничих завдань. Метою виконання ситуаційних завдань майбутніми юристами є оцінка сучасних теоретичних знань і практичних навичок студентів у професійній сфері. У процесі виконання поставлених завдань майбутні юристи повинні показати наступні знання, навички та вміння: логічне осмислення завдання, проблеми, ситуації; визначення необхідних дій для виконання; аналіз поставленого завдання (проблеми, ситуації), виокремлення основних компонентів [21, с. 434]. Роль викладача у використанні даної технології полягає у тому, щоб ефективно та правильно сконструювати процес вирішення запропонованих завдань майбутніми юристами, а саме: дослідити причини і джерела виникнення ситуацій, а також об'єкти, на які може бути спрямований вплив з метою вирішення ситуацій; розробити методику їх вирішення; виявити послідовність, обсяг і змістовну різноманітність інформаційних процесів, що здійснюються в рамках процедур вирішення ситуацій; проаналізувати можливі варіанти рішень та аргументи на їх користь; визначити нормативно-правову базу, що допоможе у вирішенні завдань тощо.

Ефективне використання проблемних ситуацій дає викладачу можливість розвивати у студентів здатність аналізувати свою роботу, знаходити причини помилок і способи їх усунення, заохочувати майбутніх юристів до творчого, раціонального підходу до виконання завдань, привчати до постійного використання нормативно-правової документації.

Ситуаційні виробничі завдання мають вирішуватися студентами індивідуально або колективно (3-5 чол.). Після виконання завдань проводиться колективне обговорення результатів роботи. Суттєвою умовою

правильного ходу вирішення ситуаційних задач є теоретичне обґрунтування кожної дії та кожної операції. Студент повинен діяти не інтуїтивно, а користуватись теоретичними положеннями, нормативними вимогами чи обґрунтовувати свої інтуїтивні дії теоретично. Заключним етапом під час аналізу виробничих ситуацій та вирішення ситуаційних завдань є підведення підсумків; де викладач аналізує дії студентів, результати роботи, відзначає допущені помилки і оцінює знання [21].

Отже, вирішення ситуаційних завдань – важливий елемент навчального заняття у підготовці юристів, адже студент повинен не тільки правильно його виконати, а й знати, де шукати необхідну інформацію та вміти її аналізувати. Ситуаційні завдання, зазвичай, використовують під час вивчення процесуальних галузей права, де таке завдання входить до структури ігрової діяльності.

Ми виходимо з того, що таке навчання у підготовці юристів побудоване на задоволенні їх потреб та вважається ефективним засобом отримання додаткових знань зі спеціальності, стимулювання розвитку пізнавальних інтересів і потреб, формування стійких позитивних мотивів навчання та усвідомлення цілей щодо оволодіння професією.

Знання, уміння і навички подаються не як предмет, на який повинна бути спрямована активність студента, а як засіб вирішення задач діяльності фахівця. Особлива увага приділяється реалізації поетапного переходу студентів до базових форм діяльності більш високого рангу. Так, до таких базових форм належать: навчальна діяльність академічного типу (власне навчальна діяльність – лекції, семінарські заняття, самостійна робота); квазіпрофесійна діяльність (ділові та дидактичні ігри, ігрові форми занять); навчально-професійна діяльність (науково-дослідна робота, виробнича практика, стажування, дипломне проектування).

Як перехідні від однієї базової форми до іншої виступають: лабораторно-практичні заняття; імітаційне моделювання; аналіз конкретних

виробничих ситуацій; розігрування ролей; спецкурси і спецсемінари тощо [22, с. 191].

Отже, у відповідності з принципом рольової організації процесу навчання майбутніх юристів, контекстне навчання має відбуватися у формі спілкування та гри.

Таким чином, аналіз освітньо-діяльностних технологій підготовки майбутніх юристів, власний досвід дає змогу стверджувати, що ділова гра відіграє комплексну та багатофункціональну дію і займає основне місце. Виступаючи моделлю реальної дійсності у спеціально створеній проблемній ситуації, гра може виконувати роль форми організації навчального процесу або ж роль методу навчання. Так, у вигляді гри викладач може провести ціле заняття (наприклад, на лекційному чи на практичному занятті провести, заздалегідь підготовлений зі студентами, судовий процес), а може використати лише елементи гри (наприклад, на етапі вивчення нового матеріалу провести судові дебати або огляд місця події з метою подальшого їх обговорення, розв'язати ситуаційну задачу тощо).

Особливого значення у навчальній діяльності набувають саме ділові ігри, коли створюються проблемні ситуації, визначаються функції кожного учасника гри з урахуванням його інтересів і здібностей та етапи гри, забезпечується взаємодія учасників гри у процесі спільного виконання завдання, що певною мірою імітує соціальну дійсність.

Ділові ігри дають можливість викладачу визначити ставлення студентів до конкретної життєвої ситуації, набути досвіду, вміти орієнтуватися у певній життєвій ситуації, знаходити й розглядати ймовірні варіанти дій, компромісні рішення, висловлювати й обговорювати свою думку. Завдяки такій своїй особливості гра є незамінною складовою навчального процесу у закладі освіти, де готують юристів. Гра сприяє алгоритмізації професійних навичок, формуванню практичних навичок. Для того, щоб простежити динаміку процесу впровадження освітньо-

діяльносних технологій у навчальний процес освітнього закладу, де готують юристів та впливу їх на формування інструментальних компетентностей вважаємо за необхідне проаналізувати особливості підготовки майбутніх юристів у сучасних закладах освіти до професійної діяльності.

Література

1. Фіцула М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Київ : Видавничий центр «Академія», 2002. 560 с.
2. Пометун О. Методика навчання історії в школі. Київ : Генеза, 2005. 328 с.
3. Борейчук А. Формування інструментальних компетентностей студентів-юристів за допомогою ігрових форм та методів // Науковий вісник Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). Бердянськ: БДПУ, 2015. С. 17-22.
4. Вербицкий А. Деловая игра как метод активного обучения // Современная высшая школа. 1982. № 3. С. 129-142.
5. Охредько О. Гра – це діяльність. Дидактична гра на уроках історії стародавнього світу // Історія в школах України. 2005. № 2. С. 44-46.
6. Мороз П. Захопити, а не примусити. Ігрова діяльність на уроках історії, на прикладі вивчення історії стародавнього світу. Всесвітня історія. 6 клас // Історія в школах України. 2005. Київ, С.25-29.
7. Салата О. Від подиву – до мислення. Ігрова технологія моделювання як метод інтеграції знань учнів // Історія в школах України. 2004. № 8. С. 28-35.
8. Борейчук А.В. Характеристика образовательно-деятельностных технологий обучения будущих юристов // Збірник наукових праць «Педагогіка и психология в эпоху глобализации – 2015». Будапешт, 2015. С. 25-27.

9. Шмаков С. Учимся, играя. Москва : ЦГЛ, 2004. 128 с.
10. Селевко Г. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. Москва : Народное образование, 1998. 256 с.
11. Хейзинга Й. Homo ludens. Опыт исследования игрового элемента в культуре. // Судьба искусства и культуры западноевропейской мысли XX века. Москва, 1979. 406 с.
12. Воровка М. Ділова гра як засіб підготовки майбутніх вчителів до професійної діяльності: Дис. канд. пед. наук за спеціальністю 13.00.04 // Теорія та методика професійної освіти. Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. Запоріжжя, 2007. 178 с.
13. Парубок О. Дидактичні умови застосування ділових ігор у професійній підготовці фахівців пожежної безпеки: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 // Національна академія прикордонних військ України імені Богдана Хмельницького. Хмельницький, 2003. 20 с.
14. Галай А. О. Інтерактивні методики викладання в право просвітницькій діяльності: тренінгів комплекс: навчальний. Вид. 2-ге, доп. і переб. Київ : Атіка, 2007. 155 с.
15. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии. (Анализ зарубежного опыта). Рига, НПЦ «Эксперимент», 1998. 180 с.
16. Вергасов В. Активизация познавательной деятельности студентов в высшей школе. 2-е изд., доп. и перераб. Киев: Вища шк. Головное изд-во, 1985. 176 с.
17. Друзь Ю. Позитивна мотивація як умова успішності навчально-ігрової діяльності студентів // Рідна школа. 2000. № 7. С. 56-57.
18. Грановская Р. Элементы практической психологии. [2-е изд.]. Ленинград, 1988. 560 с.
19. Міхно С. Занурення в об'єкт пізнання як умова формування пізнавально-творчої самостійності студентів в евристичному навчанні

- // Вісник Вінницького політехнічного інституту «Стратегія, зміст та нові технології підготовки спеціалістів з вищою технічною освітою». № 4, 2008. С. 145-162.
20. Маткаримова Д. Технология конструирования ситуационных задач в содержании практического обучения // Молодой ученый. 2012. №4. С. 434-437.
21. Соловцов В. Моделювання виробничих ситуацій на уроках професійної підготовки кваліфікованих робітників. URL: http://hpslwelder.blogspot.com/2015/03/blog-post_25.html
22. Витоки педагогічної майстерності. Збірник наукових праць. Білоцерківський національний аграрний університет. 2012. Випуск 10. 289 с.